

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

София 1040, ул. "15 Ноември" № 1, тел.: 02 981 66 22, факс: 02 981 66 29, <http://www.bas.bg>

НАРОДНО СЪБРАНИЕ	
Вх. №	КН-205-00-1
дата	09-04-2012 г.

До

Г-н Огнян Стоичков

Председател на КОНВДМС към 41-то НС

Уважаеми Г-н Стоичков,

В отговор на Ваше писмо № КН-253-09-72 от 03.04.2012 г., във връзка с изслушване на Министъра на образованието, младежта и науката за дейността на Фонд „Научни изследвания“, приложено Ви изпращам становище на БАН по тази тема.

С уважение,

Акад. Никола Съботинов
Председател

Проблеми на финансирането на българската наука от Фонд "Научни изследвания"

При формиране на това становище приемаме, че съгласно "Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020" в страната съществуват два бюджетно финансирани фонда с ясно определени роли: Фонд "Научни изследвания" (ФНИ) разпределя средствата за наука (фундаментални, приложни и експериментални научни изследвания), докато Националният иновационен фонд финансира индустриални изследвания и внедряване на научните продукти в практиката. Споделяме изцяло идеята, че финансирането на науката в България трябва да става при съчетаване на институционалния и конкурсно-проектния принцип, при стабилност на отделяните от Републиканския бюджет средства за наука и прозрачност в разпределянето и използването им. По-долу са представени някои от по-важните бележки и предложения на БАН по досегашната дейност на ФНИ при финансирането на научноизследователската дейност в България.

1. В конкурсите на ФНИ под различни форми са допуснати да участват организации, които не са научноизследователски, като те са усвоили сериозен финансов ресурс. Средствата за научна дейност трябва да се разпределят само между научноизследователски организации, така както е в развитите в научно отношение страни.

- Научноизследователската организация трябва да притежава собствен научен капацитет, което включва собствена научна инфраструктура и академичен състав на основен трудов договор. Прецизиране от този вид би изключило от конкурсите на ФНИ структури, създадени по Търговския закон.
- Основно качество на научноизследователската организация е, че тя реинвестира целия си положителен финансов резултат в научноизследователска дейност. Тази характеристика е пропусната в определението, използвано от ФНИ, въпреки твърдението за съответствие с дефиницията от Регламент 800/2008 на Европейската комисия¹.
- В почти всички развити страни достъпът до средства за научна дейност се следи изключително стриктно и е ограничен само до чисто научноизследователски организации. Нещо повече - в страни като Ирландия и Швейцария, тези организации дори са изброени в дефиницията.

2. Възможността за "източване" на средствата по договори трябва да се предотврати. По редица договори, сключени през 2008 и 2009 г., са раздадени сериозни средства за ненаучни цели, като в някои договори повече от половината от планираното финансиране е в пера, които се отчитат формално пред постоянните комисии, като "други" и "заплащане на външни организации" без ясно определена дейност, която външните организации следва да извършват по договора.

1

COMMISSION REGULATION (EC) No 800/2008, of 6 August 2008

SECTION 7

Aid for research and development and innovation

Article 30

Definitions

1. 'research organisation' means an entity, such as a university or research institute, irrespective of its legal status (organised under public or private law) or way of financing, whose primary goal is to conduct fundamental research, industrial research or experimental development and to disseminate their its results by way of teaching, publication or technology transfer; **all profits must be reinvested in these activities, the dissemination of their results or teaching**; undertakings that can exert influence upon such an organisation, for instance in their capacity as shareholders or members of the organisation, shall enjoy no preferential access to the research capacities of such an organisation or to the research results generated by it;

3. През 2010 г. създадена от министър Игнатов работна група установи редица пропуски и грешки в организацията и реализацията на конкурсните сесии през 2008 г. и 2009 г. По-важните нарушения се свеждат до следното:

- при подбора на чуждестранни рецензенти не са следвани добрите практики. Те са избирани хаотично, без оглед на тяхната реална научна компетентност; дадена им е възможността сами да си избират проектите за рецензиране;
- финансирани са проекти с по-нисък бал от официално обявения от фонда, т.е. под определения от Изпълнителния съвет праг;
- най-голямото нарушение е фактът, че през 2009 г. *не са взети под внимание всички постъпили и заплатени от фонда рецензии*. Укриването на рецензии е извършено изключително с цел манипулиране на конкурсите. Установено е фалшифициране на числовите резултати от конкурсите при определяне на приблизително половината от спечелилите проекти. Така 27 млн. лв. са разпределени посредством укриване на заплатените от фонда рецензии, без никакво законово основание и без санкция на какъвто и да е орган;
- много сериозно нарушение на конкурсното начало е фактът, че около 2/3 от средствата за цялата конкурсна 2009 г. (83 млн. лв.) са раздадени практически без конкурс (6 спечелили от 6 кандидатстващи проекта в 2 от конкурсите). Това е станало без истинска експертиза, с 3-4 рецензии от неспециалисти и представлява разхищение на публични средства в огромни размери.

Посочените лоши практики са допринесли за оцетяване на българската наука със солидни суми от порядъка на милиони. Не могат да се измерят с числа обаче *моралните поражения и щети*, нанесени на българската научна общност вследствие на тези машинации – *силно разклатеното чувство за почитеност, справедливост и доверие във "fair play" в конкурсите на Националния научен фонд*.

4. Нарушаване на съществуващата законова и подзаконова база. Например:

- в грубо нарушение на императивното изискване на чл. 31 (в) от Правилника на ФНИ, Изпълнителният съвет не е определил през 2009 г. чуждестранните рецензенти чрез жребий измежду съответната група експерти, включени в панела на чуждестранните рецензенти.
- обединяване на няколко проекта в нов проект, който е класиран без рецензиране. Така е дадена възможност на участници в зле оценени проекти да получат финансиране.

5. Липса на равнопоставеност между научноизследователските организации при участие в редица конкурси, обявени от ФНИ.

Ограничаването на кандидатстващите организации е допустимо само когато целеви бюджетни средства се администрират от ФНИ (например, конкурс "Стимулиране на научните изследвания в държавните висши училища"), но е недопустимо във всички останали случаи. Примери за това са конкурсите: "Подпомагане развитието на научния потенциал във висшите училища" (2008), "Интегрирани научни центрове в университетите"(2008) и "Университетски научноизследователски комплекси" (2009, разпределени 75 млн. лв. на 3 университета). Те имат явно *дискриминационен характер към учените от БАН и Селскостопанска Академия*, тъй като не ги допускат до участие. БАН настоява за равнопоставеност на учените – участници в конкурсите, финансирани от ФНИ.

6. Недостатъчен научен и административен капацитет на ФНИ:

- ФНИ не разполага с достатъчен брой квалифицирани служители - учени и администратори, които да организират и проведат на необходимото ниво конкурсното разпределяне на значителни финансови ресурси за наука през 2008 и 2009 г.

- ФНИ не разполага с достатъчен брой квалифицирани чуждестранни рецензенти (панел от рецензенти), които да могат да рецензират качествено над 1000 проекта в широк спектър от научни области. Фондът не е предприел достатъчни действия, чрез които да реши този основен проблем. В резултат на това е правен произволен избор на рецензенти от чужбина без експертна проверка на тяхната реална научна компетентност. Липсват и мерки за предварителна подготовка на рецензентите и унифициране на преценките им по отделните критерии.

7. **Прозрачността** трябва да е основен принцип в дейността на ФНИ. При сегашната практика:

- липсва актуална и информативна интернет страница на ФНИ (няма списъци на временните и на постоянните комисии и др.)
- няма списъци в интернет на кандидатствалите проекти, съдържащи ръководител, водеща организация и искани суми;
- няма списъци в интернет на класираните проекти, съдържащи ръководител, научен колектив, водеща организация, съизпълнители и получено финансиране;
- обявяване на конкурси без публикуване на условията за кандидатстване в интернет (например, конкурс "Университетски научно-изследователски комплекси" за 2009 г. е без публикувани условия в интернет, като в него са раздадени 75 млн. лв.)
- липсва публикуване на основните резултати след завършването на финансираните проектите (или на техните етапи).

С цел подобряване на ситуацията с ФНИ предлагаме:

- Промяна на съществуващата законова уредба с цел премахване възможността за осъществяване на посочените по-горе лоши практики. Най-добре това може да се осъществи чрез копиране изцяло на модел на устройство и финансиране на научен фонд от водеща държава.
- Средствата за научни изследвания, които се предоставят от Народното събрание за управление от ФНИ да се фиксират като процент от БВП . През последното десетилетие се наблюдава изключителна неравномерност на средствата, инвестирани в наука в България (финансирани от ФНИ конкурси) - много големи суми през 2008 и 2009 г. и мизерни през останалите години.
- **Независимост** на ФНИ от дирекция "Наука" на МОМН – желателно е ФНИ да бъде първостепенен разпоредител на бюджетни средства или поне финансирането му да е на отделен ред в Републиканския бюджет. Намесата на служители на дирекция "Наука" на МОМН в оперативната дейност на ФНИ е недопустимо.
- Ясно и точно разделяне на дейностите, които се финансират от ФНИ и от Националния иновационен фонд, като не се допуска дублиране..
- Необходим е независим контролен орган, съставен от учени, например към Народното събрание, на дейността на Изпълнителния съвет, на временните комисии (за конкурсните сесии) и на постоянните комисии (отчитане на договорите) на ФНИ. Добре би било Народното събрание да провери как са отчетени отделни проекти, чието класиране е предизвикало сериозно недоумение (с укрити рецензии) от проведените през 2008 и 2009 г. конкурсни сесии.
- Не всички членове на Изпълнителния съвет и на комисиите на Фонда са с безспорни научни качества. Необходимо е сериозно подобрение в начина на формиране на органите на ФНИ.
- Добавяне на конкурси за мобилност на учените, включително и средства за университетски преподаватели за престой по време на сабатикал в БАН и СА или в чужбина.